УДК 80
DOI https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-1/19

Веремчук Е. О.
Запорізький національний університет

ЛОГІЧНИЙ ВИМІР АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО ЕТИЧНОГО КОНЦЕПТУ HONOUR

Статтю присвячено дослідженню логічного виміру англомовного етичного концепту HONOUR. Матеріалом дослідження стали дефініції лексеми-репрезентанта honour у лексикографічних джерелах. Логічний вимір разом із структурним та асоціативним є одним із трьох основних концептуальних вимірів. У цьому вимірі концепт репрезентується так, як він осмислюється у свідомості людини на рівні логіки, і дослідження його мовної репрезентації здійснюється через аналіз словникових дефініцій його лексеми-репрезентанта. Когнітивні ознаки, що вербалізуються лексико-семантичними варіантами його ключового вербалізатора, актуалізують три концептуальних парцели: 1) sense of strong moral uprightness; 2) high respect for someone possessing strong moral uprightness; 3) woman's chastity. У логічному вимірі досліджуваного концепту виокремлено два модуси: ідентифікаційний та акціональний. Аналіз ідентифікаційного модусу представлений двома параметрами: класифікаційним та концептуалізаційним. Класифікаційний параметр класифікує концепт відносно доменів більш загального порядку, тоді як концептуалізаційний зіставляє його із суміжними концептами на асоціативному рівні. Результатом висвітлення класифікаційного параметру стало виокремлення когнітивних класифікаційних рис, тоді як концептуалізаційний параметр дозволив встановити базові домени, покладені в основу концептуалізації аналізованого ментального конструкту. Акціональний модус репрезентує діяльнісний аспект концептуалізації. Він має два параметри: перший – пасивний, тобто те, що можна «робити» з аналізованим концептом, а другий – активний, тобто дії агенса, які вмотивовуються цим концептом. Логічний вимір концепту виражає його інформаційний зміст – набір ключових когнітивних класифікаційних та диференційних ознак, які виокремлюють його в окремий ментальний конструкт. Ці ознаки належать до ядерної частини польової моделі його когнітивного змісту. Водночас часто актуалізовані одиниці формують центр ядра, тоді як менш актуалізовані конституюють навколоядерну ділянку.

Ключові слова*: акціональний модус, ідентифікаційний модус, концептуалізація, логічний вимір, параметри концептуалізації.*

Постановка проблеми. Лінгвоетична картина світу є невід'ємним складником концептуальної картини світу, оскільки в ній закарбовані здобутки людської думки у сфері етики та моралі, без чого неможливо уявити сучасне цивілізоване життя суспільства. Одним із загальних завдань когнітивної лінгвістики є встановлення принципів концептуалізації знань у свідомості людини. Не виключенням є і ключові етичні концепти, які сформувались унаслідок переосмислення базових ментальних одиниць та концептуалізуються на основі речей та явищ із повсякденного досвіду людини. Одним із таких концептів є етичний концепт HONOUR.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На незгасаючий інтерес лінгвістів до встановлення особливостей ментальної репрезентації певних базових явищ і понять указують численні сучасні дослідження, наприклад [1; 2], в яких розглядаються особливості об'єктивації певних соціокультурно значущих концептів. Однак ці дослідження мають досить давню історію, і подана наукова праця у своїх теоретико-методологічних засадах ґрунтується на таких працях: особливості репрезентації знань у свідомості людини [10; 4]; теорія концептуальної метафори [6]; когнітивної семантики [5; 7; 8]; дослідження макроструктури концепту [3]. Попри наявність численних наукових праць, слід зазначити, що англомовний концепт DIGNITY не є повністю дослідженим із позицій його когнітивної структури, попри той факт, що він є невід'ємним етичним складником концептуальної і мовної картин світу. Саме це і становить **актуальність** нашої наукової праці.

Об'єктом дослідження є власне лінгвоетичний концепт DIGNITY, а **предметом** виступає логічний вимір його макроструктури.

Метою дослідження є встановлення когнітивних рис, що конституюють аналізований концепт у логічному вимірі. Відповідно до поставленої мети дослідницькі завдання передбачають:

• висвітлення особливостей репрезентації аналізованого концепту у словникових дефініціях;

• виявлення концептуальних модусів у його логічному вимірі;

• встановлення когнітивних рис, які конституюють інформаційний зміст концепту;

• здійснення ядерної стратифікації його когнітивних ознак.

Виклад основного матеріалу. Розгляд різних концептуальних вимірів є не новим у лінгвістичних дослідженнях. Зокрема, Н. В. Таценко виділяє логічний, ідентифікаційний і структурний виміри, аналізуючи поняття «емпатія» [9, с. 399–408]. У контексті цієї наукової праці, з огляду на особливості етичних концептів, ми вважаємо, що принципи їх концептуалізації можна розглядати у трьох вимірах: логічному (дефініційному), структурному та асоціативному. Такий погляд корелює із класичним розумінням структури концепту [3], відповідно до якого виокремлюють інформаційний зміст, образ та інтерпретаційне поле. Зокрема, інформаційний зміст є логічним виміром концепту, оскільки він конституюється певними невід'ємними когнітивними ознаками, вираженими у словникових дефініціях, отже, вони є універсальними та не залежать від апостеріорного базису мовців. Іншими словами, інформаційний зміст становить основу логічного сприйняття концепту.

Образний компонент концептуальної макроструктури представлений перцептивним (тобто тим, яким денотат концепту сприймається органами чуття) та метафоричним образами. Останній становить основу переосмислення концептуальних рис і проведення паралелей між іншими концептами, що призводить до формування концептуальних сіток (фреймів) чи концептуальних матриць. Образний компонент уможливлює перебіг онтологічних перенесень (ontological cross-domain mappings), які передбачають перенесення певних рис вихідного концепту (source domain) на цільовий концепт (target domain).

Інтерпретаційне поле концепту містить «необов'язкові» когнітивні риси, які часто є релевантними у контексті певної екстралінгвальної ситуації завдяки фоновій інформації та життєвому досвіду мовців, і такі риси є часто індивідуально детермінованими або актуальними для певної соціальної, вікової, гендерної групи.

Образний компонент та інтерпретаційне поле концепту представлені певними асоціативними містками, що утворюються у свідомості мовців відповідно до їхнього апостеріорного предметного коду, тому вони складають асоціативний вимір. Щодо структурного виміру, то слід зазначити, що він передбачає стратифікацію когнітивних рис відповідно до ступеню їх актуальності, отже, цей вимір корелює з ядерно-периферійною моделлю когнітивних ознак, розробленою З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним [3].

Як зазначалося раніше, основу концепту становить логічний вимір, що конституюється ознаками, представленими у лексикографічних дефініціях його лексеми-репрезентанта.

Аналіз лексикографічних джерел дозволяє виділити дефініції лексеми-репрезентанта етичного концепту HONOUR, представлені на табл. 1. Однак слід зазначити, що на табл. 1 представлені не всі ЛСВ лексеми-репрезентанта, а лише ті, що актуалізують власне етичний концепт.

Перед тим, як перейти до висвітлення логічного виміру концепту, слід звернути увагу на умовні позначення, що використовуються у табл.1. Зокрема, у дужках () зазначається номер аналізованої парцели, **жирним шрифтом** виділяються лексеми, що виражають класифікаційний параметр ідентифікаційного модусу, тоді як ***жирний курсив*** виділяє лексеми, що вербалізують концептуалізаційний параметр. Підкреслення застосовується для позначення лексем, які виражають акціональний модус.

Аналіз логічний виміру етичного концепту HONOUR дозволив виділити 3 парцели: 1) *sense of strong moral uprightness*; 2) *high respect for someone possessing strong moral uprightness*; 3) *woman's chastity*. У кожній парцелі ми виокремлюємо два модуси: ідентифікаційний (HONOUR – це….) та акціональний (HONOUR can / can be + V).

Ідентифікаційний модус називає (ідентифікує) досліджуваний концепт, класифікує його відносно доменів більш загального порядку (класифікаційний параметр) або зіставляє його із суміжними концептами на асоціативному рівні (концептуалізаційний параметр).

У парцелі (1) – *sense of strong moral uprightness* – класифікаційний параметр ідентифікаційного модусу представлений класифікаційними ознаками "**type of moral belief**", "**standard of behavior**", "**kind of practice**", "**quality**" "**type of actions**", "**kind of sense**", "**state**".

Класифікаційний параметр ідентифікаційного модусу парцели (1) доводить, що розуміння етичного концепту HONOUR здійснюється на основі таких абстрактних доменів, як BELIEF, BEHAVIOUR, PRACTICE, QUALITY, SENSE, ACTION, які своїми когнітивними рисами висту-

пають у ролі класифікаторів в етичному концепті HONOUR. Тобто наявність знання про ці концепти є незаперечною умовою концептуалізації аналізованого ментального конструкту у свідомості мовців. Квантитативний аналіз функціонування відповідних лексем у словникових визначеннях (кількість подана нижче курсивом у дужках) довів, що ядерними класифікаторами виступають "**type of moral belief**" (*5*), **quality** (*3*), **type of actions** (*3*), "**standard of behavior**" (*1*), "**kind of practice**" (*1*), "**state**" (1), "**kind of sense**" (*1*). Класифікатори, актуалізовані три і більше разів, формують ядро інформаційного змісту концепту, тоді як ознаки із нижчим ступенем актуалізації належать до навколоядерної зони. Приналежність цих ознак саме до навколоядерної зони пояснюється тим, що ознаки, актуалізовані у логічному вимірі, формуючи інформаційний зміст концепту і будучи вербалізованими у словникових дефініціях, є ключовими, отже, не можуть відноситися до периферії, навіть якщо кількісний параметр їх актуалізації близький або дорівнює одиниці.

Концептуалізаційний параметр ідентифікаційного модусу парцели (1) зіставляє аналізований концепт HONOUR із суміжними із ним концептами на основі асоціативної спільності когнітивних ознак за принципом «HONOUR – це…», тобто він містить низку концептів, розуміння яких є невід'ємною умовою розуміння цільового концепту. Ними є, зокрема, RESPECT, TRUST, RIGHTNESS, CONFIDENCE, HONESTY, NOBILITY, VIRTUE, MAGNANIMITY, GOOD NAME, PUBLIC ESTEEM, REPUTATION, ETHICAL CONDUCT, FAIRNESS, INTEGRITY, WORTH, MERIT, RANK. Ці ментальні конструкти виступають концептуальними доменами, відносно яких HONOUR концептуалізується у свідомості, а їхні ядерні когнітивні риси відповідно виступають диференційними ознаками аналізованого концепту. У моделі польової організації диференційних ознак до центра ядра належать "**rightness**" (*4*), "**integrity**" (*2*), "**honesty**" (*2*). Навколоядерну ділянку польової моделі формують такі диференційні ознаки, як "**respect", "trust", "confidence", "nobility", "virtue", "magnanimity", "good name", "public esteem", "reputation", "ethical conduct", "fairness", "worth" "merit", "rank".**

Акціональний модус парцели (1) на лексичному рівні представлений дієсловами та герундієм, репрезентуючи діяльнісний параметр концептуалізації концепту. Він має два параметри: перший – пасивний, тобто те, що можна «робити» з аналі-

Таблиця 1

Лексикографічне тлумачення лексеми-репрезентанта англомовного концепту HONOUR

Dictionary	Definition
Longman Dictionary	(1) strong **moral beliefs** and **standards of behaviour** that make people ***respect*** and ***trust*** you (2) the ***respect*** that you, your family, your country etc receive from other people, which makes you feel proud (3) for a woman not having sex with a man she is not married to
Macmillian Dictionary	(1) the **belief and practice** of someone who has **high moral standards** (2) the ***respect*** that people have for someone who achieves something great, is very powerful, or ***behaves in a way that is morally right*** (3) a woman's ***virginit***y
Cambridge Dictionary	(1; 2) ***respect*** that people have for you because you have done what you believe is honest and right, or the **quality** of doing this
Collins Dictionary	(1) **doing** what you believe to be ***right*** and being ***confident*** that you have done what is right (3) a woman's ***virtue or chastity***
Yourdictionary	(1) The state of being morally ***upright, honest, noble, virtuous, and magnanimous*** (2) ***veneration*** (of someone, usually for being morally upright and/or competent).
Merriam-Webster Dictionary	(1) ***good name or public esteem, reputation***; a keen **sense** of ***ethical conduct*** : integrity (2) a showing of usually merited ***respect*** : ***recognition*** (***3) chastity, pu***rity
Oxford Learner's Dictionary	(1) the **quality** of knowing and doing what is ***morally right*** (2) great ***respect*** for somebody, ***reputatio***n
Dictionary.com	(1) ***honesty, fairness, or integrity*** in one's **beliefs and actions**: (1; 2) high ***respect***, as for ***worth, merit,*** or ***rank***:
Oxford American Dictionary	(1) the **quality** of **knowing and doing** what is ***morally right*** (2) great ***respect*** and ***admiration*** for someone
American Heritage Dictionary	(1) A **sense** of ***principled uprightness*** of character; personal ***integrity*** (2) High ***respect***, as that shown for special ***merit; recognition or esteem*** (3) A woman's chastity or reputation for chastity

зованим концептом, а другий – активний, тобто дії агенса, які вмотивовуються цим концептом. Зокрема, пасивний параметр акціонального модусу представлений дієсловами **know** (*know what is morally right*) **be** (*be honest*), **have** (*have honesty*), серед яких **know** актуалізується найчастіше (2 рази). Отже, аналізований етичний концепт усвідомлюється як щось таке, що можна усвідомлювати, мати, бути його носієм. Активний параметр акціонального модусу репрезентований діями, які «носій» цього концепту (суб'єкт, для якого цей етичний концепт є актуальним (усвідомленим) і валідним, тобто прийнятим як максима поведінки в особистій картині світу) може виконувати. Активний параметр у логічному концептуальному вимірі представлений лексемами **do** (*do morally right things*), який актуалізовано тричі, та **make** (make people respect and trust you). Отже, в акціональному модусі HONOUR також осмислюється як необхідність дії (виконання морально правильних вчинків) і «змушування» (у позитивному сенсі) інших поважати та довіряти агенту дії.

Наступною ми розглянемо парцелу (2) *high respect for someone possessing strong moral uprightness*. Аналіз словникових дефініцій довів, що її ідентифікаційний модус не має класифікаційного параметру, а представлений лише параметром концептуалізаційним. Це може пояснюватися тим фактом, що парцела (2) є менш абстрактною порівняно із парцелою (1), тому цей модус представлено тільки доменами, необхідними для концептуалізації HONOUR у свідомості мовців, зокрема: RESPECT, RIGHT BEHAVIOR, VENERATION, RECOGNITION, REPUTATION, ADMIRATION, ESTEEM. Когнітивні ознаки лексем-репрезентант вищезазначених доменів становлять ядро когнітивного змісту HONOUR. Водночас, як показав кількісний аналіз, центром ядра є диференційні ознаки "**respect"** (*7*), "**recognition"** (*2*), тоді як навколоядерна зона формується ознаками, актуалізованими лише одного разу, зокрема "**right behavior", "veneration",** "**reputation", "admiration", "esteem"** (у дужках курсивом зазначена кількість актуалізацій у словникових визначеннях).

Акціональний модус парцели (2) представлений пасивним параметром, до якого ми відносимо **have** *(2)***, receive, achieve, show, i**з яких **have** актуалізується найбільше, що доводить те, що честь можна насамперед мати, а також отримати, досягти і проявляти щодо інших. Активний параметр репрезентований тільки дієсловом **make** у сенсі *make somebody respect you for your merits*, тобто активний параметр указує на те, що «носій» HONOUR впливає на оточуючих, викликаючи до себе повагу.

Парцела (3) *woman's chastity* актуалізована у 50% відсотків проаналізованих лексикографічних джерел. У 60% випадків атрибутивним доменом для цієї парцели є концепт WOMAN, що вказує на те, що екстенсіоналом етичного концепту HONOUR виступає жінка. Аналіз лексикографічних джерел довів, що ідентифікаційний модус цієї парцели представлений тільки концептуалізаційним параметром, який містить такі домени, як CHASTITY, VIRGINITY, PURITY, VIRTUE. Водночас слід зазначити, що до ядра інформаційного змісту належить когнітивна диференційна риса "**chastity**", актуалізована тричі, тоді як навколоядерна зона репрезентована такими ознаками, як "**virginity**", "**virtue**", "**purity**".

Акціональний модус представлений тільки активним параметром, який вербалізовано у формі "**not having sex at all / beyond marriage**. Отже, концептуалізація акціонального модусу цієї парцели у логічному вимірі можлива лише відносно атрибутивних доменів SEXUAL RELATIONS та MARRIAGE. Наявність неоднозначної бінарності в акціональному модусі може пояснюватися неоднозначністю поглядів на статеві стосунки у різних соціальних, моральних і релігійно-світоглядних контекстах.

Узагальнені результати аналізу когнітивних ознак концепту HONOUR у його логічному вимірі

Таблиця 2

Логічний вимір англомовного концепту HONOUR

Модус		**Когнітивні риси**
Ідентифікаційний модус	Класифікаційний параметр	**"type of moral belief","quality", "type of actions",** "standard of behavior", "kind of practice", "kind of sense", "state".
	Концептуалізаційний параметр	"**rightness**","**integrity**", "**honesty**", **respect**","**reputation**", "**virtue**", recognition, "trust", "confidence", "nobility", "magnanimity", "good name", "public esteem", , "ethical conduct", "fairness", "worth" "merit", "rank", admiration, esteem, virginity, purity
Акціональний модус	Пасивний параметр	**know**, **have,** receive, achieve, show
	Активний параметр	**do**, **make,** not having sex at all / beyond marriage

представлено на табл. 2, де жирним шрифтом виділені ознаки, що формують центр ядра когнітивного змісту концепту.

Висновки. Англомовний лінгвоетичний концепт HONOUR є невід'ємним складником концептуальної картини світу; його дослідження може здійснюватись у трьох вимірах: логічному, структурному та асоціативному. Логічний вимір концепту виражає його інформаційний зміст – набір ключових когнітивних класифікаційних і диференційних ознак, які виокремлюють концепт в окремий ментальний конструкт. Ці ознаки представлені у словникових дефініціях лексеми-репрезентанта концепту – одиниці *honour*. Ця лексема вербалізує досліджуваний лінгвоетичний концепт у трьох ЛСВ, що дозволяє виокремити в межах логічного виміру три парцели: *1) sense of strong moral uprightness; 2) high respect for someone possessing strong moral uprightness; 3) woman's chastity*. У логічному вимірі кожна парцела концепту має два модуси: ідентифікаційний та акціональний. Ідентифікаційний модус представлений двома параметрами: класифікаційним і концептуалізаційним. Класифікаційний параметр класифікує концепт щодо доменів більш загального порядку, тоді як концептуалізаційний зіставляє його із суміжними концептами на асоціативному рівні. Акціональний модус репрезентує діяльнісний аспект концептуалізації та має два параметри: перший – пасивний, тобто те, що можна «робити» з аналізованим концептом, а другий – активний, тобто дії агенса, які вмотивовуються цим концептом. Унаслідок квантитативного аналізу актуалізації концепту у логічному вимірі було виявлено ядро та навколоядерну зону його когнітивного змісту. Результати такого аналізу представлені на табл. 2. Отримані результати засвідчують, що концепт HONOUR об'єктивується у свідомості насамперед на тлі концептуальних доменів RIGHTNESS, INTEGRITY, HONESTY, RESPECT, REPUTATION, VIRTUE.

Перспективою подальших досліджень може бути встановлення особливостей актуалізації концепту у структурному та асоціативному вимірах.

Список літератури:

1. Долусова Н. В., Красницька К. В, Степанюк Н. В. Глобальне явище CORONAVIRUS як новий концепт в англомовній лінгвокогнітивній картині світу. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2020. Вип. 32. Т. 1. С. 148–153.

2. Калініченко В. І. Соціокультурний аспект вербалізації концептів "SUCCESS", «УСПІХ», "FAILURE" і «НЕВДАЧА» в англійській та українській мовах (на матеріалі сучасних літературних творів). Науковий видавничий центр "InterConf". 2020. Вип. 2 (35). С. 259–264.

3. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж : Истоки, 2002. 191 с.

4. Cuyckens H., Geeraerts D. The Oxford Handbook of Cognitive linguistics. Oxford : Oxford University Press, 2007. 1334 p.

5. Kövecses Z. Metaphor in media language and cognition: A perspective from conceptual metaphor theory. In Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Warsaw, 2018. P. 124–141. DOI: 10.2478/lart-2018-0004.

6. Lakoff G. The neural theory of metaphor. Ed. by R. W. Gibbs. The Cambridge handbook of metaphor and thought. Cambridge, 2008. P. 17–38.

7. Lemmens M. Cognitive semantics. Ed. by N. Riemer. Routledge handbook of semantics. New York, 2015. P. 90–105.

8. Morozova O. Monomodal and multimodal instantiations of conceptual metaphors of Brexit. In Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Warsaw, 2017. P. 250–283. DOI: 10.1515/lart-2017-0017.

9. Tatsenko N. V. Empathy as a self-organized cognitive model: a linguistic synergetic perspective. In Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Warsaw, 2020. P. 390–423.

10. The Cambridge handbook of cognitive linguistics. Ed. by B. Dancygier. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 842 p.

Veremchuk E. O. LOGICAL DIMENSION OF THE ENGLISH-LANGUAGE ETHICAL CONCEPT HONOUR

The article is devoted to the study of the logical dimension of the English-language ethical concept HONOR. The material of the research was the definitions of the lexeme honour in lexicographic sources. Logical dimension together with structural and associative is one of the three main conceptual dimensions. In this dimension, the concept is represented as it is understood in the human mind at the level of logic,

and the study of its linguistic representation is carried out through the analysis of dictionary definitions of its representative language unit. Cognitive features that are verbalized by lexical and semantic variants of its key verbalizer actualize three conceptual parcels: 1) sense of strong moral uprightness; 2) high respect for someone possessing strong moral uprightness; 3) woman's chastity. In the logical dimension of the studied concept, two modes were distinguished: identification and action. The analysis of the identification mode is represented by two parameters: classification and conceptualization. The classification parameter classifies the concept in relation to more general domains, while the conceptualization parameter compares it with related concepts at the associative level. The result of highlighting the classification parameter was the distinguishing of cognitive classification features, while the conceptualization parameter allowed to establish the basic domains, which form the ground for the conceptualization of the analyzed mental construct. The action mode represents the activity aspect of conceptualization. It has two parameters: the first - passive, i.e. what can be "done" with the analyzed concept, and the second - active, i.e. the actions of the agent, which are motivated by this concept. The logical dimension of the concept expresses its information content – a set of key cognitive classification and differential features that distinguish the concept into a separate mental construct. These features belong to the nuclear part of the field model of its cognitive content. In this case, the most frequently actualized traits form the center of the nucleus, while the less actualized ones constitute the perinuclear region.

Key words: *action mode, conceptualization, conceptualization parameters identification mode, logical dimension.*